28/05/2021

Τελέστηκε επιμνημόσυνη δέηση για την Άλωση στην Κομοτηνή

Μητροπολιτικό Έργο / Ι.Μ. Μαρωνείας και Κομοτηνής

Ο Σεβασμιώτατος Μητροπολίτης Μαρωνείας και Κομοτηνής κ. Παντελεήμων προέστη της επιμνημόσυνης δέησης του τελευταίου Βυζαντινού Αυτοκράτορα Κωνσταντίνου του Παλαιολόγου και των πεσόντων κληρικών και λαϊκών, στον Ιερό Ναό Αγίας Παρασκευής Κομοτηνής επί της επετείου της Αλώσεως της Κωνσταντινουπόλεως, το πρωί της Παρασκευής 28 Μαΐου 2021.

Τον πανηγυρικό της ημέρας εκφώνησε η Πρόεδρος του Τμήματος της Ελληνικής Φιλολογίας του **Δημοκρίτειου Πανεπιστημίου Θράκης** καθηγήτρια Μαρία Τζιάτζη. Από την πλευρά του, ο **Σεβασμιώτατος Μητροπολίτης Μαρωνείας κ. Παντελεήμων** αναφέρθηκε στην θλιβερή επέτειο και προέτρεψε το εκκλησίασμα να διατηρήσει άσβεστη τη μνήμη και να δέεται προσευχητικώς υπέρ των πατέρων

και την πατρίδα.

Αναλυτικά, ο πανηγυρικός της ημέρας από την Πρόεδρο του Τμήματος

της Ελληνικής Φιλολογίας του Δ.Π.Θ. Καθηγήτρια, κ. Μαρία Τζιάτζη:

Σεβασμιότατε Πάτερ και Δέσποτα,

αιδεσιμότατοι ιερείς,

αγαπητές και αγαπητοί συμπολίτες:

Κάθε φορά που φτάνουμε στο τέλος του Μάη, η μνήμη σεργιανάει άθελά μας στη Βασιλίδα των Πόλεων. Μας ανεβάζει στα σκαλοπάτια της Μαγναύρας, με τους σοφούς δασκάλους και τους άξιους φοιτητές, μας ταξιδεύει στα μακρινά παλάτια της Άννας της Πορφυρογέννητης, απ' όπου ευαγγελίζεται τον Χριστό στο γένος των Ρώσων, μας ζωντανεύει τα ψηφιδωτά της Αγιά-Σοφιάς, τα σήμαντρα και τις καμπάνες της· μας φέρνει στην πόλη του Κωνσταντίνου, που της έλαχε να σμίξει την ελληνική σοφία και το κάλλος με το καθάριο φως της Ορθοδοξίας, την πόλη που διαλέχτηκε για να φωτίσει Ανατολή και Δύση, εκείνη που πρώτα η ίδια έγινε το φως της οικουμένης!

Και αναρωτιόμαστε: Πώς έγινε ξαφνικά δούλη η Κωνσταντίνου Πόλις, η Νέα Ρώμη! Αυτή που συνύφανε την ελληνική αρχαιότητα, το ρωμαϊκό παρελθόν, με τη χριστιανική βασιλεία, τη φιλοσοφία και τον νομικό πολιτισμό με το εν ουρανοίς πολίτευμα.

Η Πόλη έπεσε. Η κοσμική ακτινοβολία της έσβησε. Ή καλύτερα: μεταλαμπαδεύτηκε. Μεταλαμπαδεύτηκε εκεί, όπου (σήμερα) δεν θέλουν να παραδεχθούν την προέλευσή της!

Τη 29^{η} του αυτού μηνός Μαΐου μνείαν ποιούμεθα των υπέρ της πίστεως και της ελευθερίας ενδόξως πεσόντων (αν και ατίμως και απανθρώπως σφαγιασθέντων) υπερασπιστών της Βασιλίδος των Πόλεων, εν τη είθε υστέρα αυτής Αλώσει, γενομένη εν έτει 1453ω, ημέραν Τρίτην, του Μαΐου την 29^{ην} άγοντος, υπό φύλων βαρβάρων και μισοχρίστων.

Άνοιξη του 1453. Η ώρα της πολιορκίας έχει φτάσει. Ο τουρκικός στρατός περικυκλώνει την Πόλη. Αφηγείται ο ιστορικός της Αλώσεως Σφραντζής:

«Όταν έλαμψε η άνοιξη, ο σουλτάνος ετοίμασε στόλο και απέκλεισε με στρατό την πόλη. Έφεραν και πολλές πολιορκητικές μηχανές. Από αυτές μερικές είχαν τόσο μεγάλο μέγεθος, ώστε να μην μπορούν την καθεμιά να τη σύρουν σαράντα ή και πενήντα ζευγάρια βοδιών και περισσότεροι από δύο χιλιάδες άνθρωποι. Και στις 2 Απριλίου έφθασε και ο σουλτάνος με αναρίθμητο ιππικό και πεζικό. Και μόλις ήλθε, έμπηξε τη σκηνή του απέναντι στην πύλη του Αγίου Ρωμανού, και ο στρατός τους

σαν άμμος της θάλασσας από τη μια θάλασσα έως την άλλη. Και ο αμηράς περικύκλωνε την πόλη με τάφρους και ξύλινα χαρακώματα. Και έξω από το χαράκωμα στέκονταν σε κύκλο οι γενίτσαροι με τους άλλους ευγενείς του παλατιού του. Ήταν λοιπόν Παρασκευή της Διακαινησίμου και ο Ναβουχοδονόσωρ στάθηκε μπροστά στις πύλες της Ιερουσαλήμ και την περικύκλωσε με χαρακώματα. Και την ίδια μέρα κατέφθασε και τμήμα του στόλου του. Και έτσι περιέζωσε την πόλη από στεριά και θάλασσα.»

Οι Βυζαντινοί προβαίνουν σε στοιχειώδεις αμυντικές προετοιμα-σίες. Όσα πλοία Ελληνικά και των Δυτικών βρέθηκαν στα ύδατα της Πόλης, παρέμειναν ύστερα από αίτηση του βασιλιά, για να βοηθήσουν.

Στις 15 Απριλίου κατέφθασε και ο υπόλοιπος στόλος των Οθωμανών, ώστε συνολικά τα πλοία του Πορθητή ήταν 420, ενώ οι χερσαίες δυνάμεις ανέρχονταν, κατά μεν τον Σφραντζή, σε 258.000, κατά δε τον Χαλκοκονδύλη και άλλους, σε 400.000 πολεμι-στές. Απέναντι σ’ αυτόν τον «ποταμό» αντιπαρατάχθηκαν 4.973 μάχιμοι ένοικοι της Πό-λης, διότι «η Ιστορία μάς θέλει τους Έλληνες πάντοτε <πολλά> ολίγους». Ο Σφραντζής, που δίνει το παραπάνω στοιχείο, εξηγεί πώς εξακρι-βώθηκε ο αριθμός αυτός, αφού ο Κωνσταντίνος του ανέθεσε προσωπικά να βγάλει το άθροισμα ύστερα από τις απογραφές που έκαναν οι αρχηγοί των επιμέρους στρατιωτικών σωμάτων:

«Και έτσι ο καθένας από τους αρχηγούς έδωσε στον βασιλιά τον κατάλογο των στρατιωτών του. Κι εκείνος διέταξε και είπε σε μένα: πάρε τα κατάστιχα του καταλόγου και μέτρησε ακριβώς πόσοι και τι λογής άνδρες, πόσα και τι λογής όπλα υπάρχουν. Κι εγώ, αφού εκτέλεσα την προσταγή του βασιλιά μου, του παρουσίασα με μεγάλη λύπη και κατήφεια τὸ καταστιχίδιον. Και η ποσότητα έμεινε απόρρητη ανάμεσα σε μένα και σε κείνον.»

Ο Μωάμεθ στέλνει προειδοποίηση στον βασιλιά Κωνσταντίνο να παραδώσει την πόλη, με αντάλλαγμα τη σωτηρία του ίδιου και του λαού. Γράφει ο ιστορικός της Αλώσεως Δούκας:

«Αφού, λοιπόν, ο Μωάμεθ ετοίμασε τα πάντα, έστειλε μήνυμα μέσα στην πόλη λέγοντας στον βασιλιά: «μάθε ότι οι πολεμικές προετοιμασίες έχουν ήδη τελειώσει. Τι λες; Θέλεις να εγκαταλείψεις την πόλη και να φύγεις, όπου θέλεις μαζί με τους άρχοντες και τα υπάρχοντά τους ή να αντισταθείς και μαζί με τη ζωή σου να χάσεις και τα υπάρχοντά σου, και συ και οι δικοί σου, ενώ ο λαός σου να αιχμαλωτισθεί από τους Τούρκους και να διασκορπιστεί στα πέρατα της γης;»

Τότε ο βασιλιάς του απάντησε με ομόφωνη γνώμη της συγκλήτου: «Αν θέλεις κι

εσύ να ζήσεις μαζί μας ειρηνικά, όπως έζησαν και οι γονείς σου στο παρελθόν, ας έχεις την ευλογία του Θεού. Γιατί εκείνοι θεωρούσαν πατέρες τους τους γονείς μου κι έτσι τους τιμούσαν, ενώ ένιωθαν αυτήν εδώ την πόλη για πατρίδα τους. Κράτησε όλα τα κάστρα που άρπαξες τόσο άδικα από εμάς και φύγε ειρηνικά. Δεν έχω το δικαίωμα ούτε εγώ ούτε κανείς άλλος από τους κατοίκους της να σου παραδώσουμε αυτήν την πόλη· γιατί όλοι με μια ψυχή διαλέγουμε όχι να λυπηθούμε τη ζωή μας, αλλά να πεθάνουμε με απόφαση ομόθυμη, προασπίζοντάς την. Μόλις άκουσε το μήνυμα ο τύραννος, έχασε κάθε ελπίδα για ειρηνική παράδοση της Πόλης και διέταξε αμέσως να σταλούν τελάληδες σε όλο το στρατόπεδο, δηλώνοντας τη μέρα της επίθεσης.»

Ανάμεσα στους φύλακες των νέων Θερμοπυλών, βρέθηκαν και λίγες εκατοντάδες Γενουάτες, σαν άλλοι «Θεσπιείς», με τον αρχηγό τους τον γενναίο και ικανό Ιωάννη Ιουστινιάνη.

Οι πολιορκητές μετέρχονται ποικίλα τεχνάσματα: προσπαθούν να γεμίσουν την τάφρο των Ελλήνων με κλαδιά και χώματα, καμμιά φορά και με τα σώματα των ασθενέστερων συμπολεμιστών τους, όπως μας πληροφορεί ο Σφραντζής:

«Και μπορούσε κανείς να δει θέαμα φοβερό, καθώς πολλοί από αυτούς από το πλήθος και τη βιασύνη που είχαν έπεφταν μέσα στις τάφρους. Και αυτοί που έρχονταν από πίσω έριχναν ανελέητα ξύλα και χώματα και τους σκέπαζαν και τους έστελναν ζωντανούς στον Άδη. Άλλοι πάλι επίτηδες έριχναν με σκληρότητα στις τάφρους τους ασθενέστερους αντί για κλαδιά και χώμα.»

Άλλοτε, πάλι, ανοίγουν λαγούμια, ώστε είτε τα τείχη να υπονομεύσουν είτε δι’ αυτής της οδού να εισέλθουν. Οι πολιορκημένοι αμύνονται με τη χρήση του υγρού πυρός.

Παράλληλα οι Οθωμανοί πλησιάζουν στα τείχη με πολιορκητικές μηχανές και σκά-λες. Καταφέρνουν με κανονιές να διαρρήξουν το εξωτερικό τείχος, γκρεμίζοντας τον πύργο στην πύλη του Αγίου Ρωμανού.

Οι Βυζαντινοί επισκευάζουν, όσο ήταν δυνατόν, τα τείχη, ανοίγουν νέα τάφρο από μέσα, τέλος ανοίγουν την Κερκόπορτα:

«Κάποιοι γέροντες γνώριζαν ένα κρυφό, ημιυπόγειο παραπόρτι, κλεισμένο από πολλά χρόνια, προς τα νότια του παλατιού. Το ανέφεραν στον βασιλιά, και με τη διαταγή του ανοίχθηκε, για να μπορούν να βγαίνουν από τα τείχη και να μάχονται με τους Τούρκους στην εξωτερική τάφρο καλυπτόμενοι από τα γερά τείχη. Τὸ ὄνομα τῆς κρυφῆς ἐκείνης πύλης ἐκαλεῖτο Κερκόπορτα.»

Ο δε τύραννος, ημέρα Κυριακή των Αγίων Πάντων, 27 Μαΐου, άρχισε καθολική επίθεση. Και ούτε τη νύχτα δεν έδωσε ανάπαυλα στους Ρωμαίους. Και με το ξημέρω-μα άρχισε ξανά μάχη, ως το μεσημέρι. Μετά διαμοίρασε τον στρατό και τα πλοία του σε όλο το μήκος των τειχών.

Ο βασιλιάς απευθύνει προς τους άρχοντες, τους στρατιώτες και τον λαό κατά τις τελευταίες ώρες της πολιορκίας την ύστατη ενθάρρυνση.

Με τη δύση του ηλίου τη Δευτέρα, 28 Μαΐου, το βράδυ, ξαναήχησε το σύνθημα της μάχης, και ο ίδιος ο τύραννος έφιππος και η παράταξή του μεγάλη σφόδρα: μπροστά στα μισο-γκρεμισμένα τείχη μάχονταν τα πιο έμπιστα παλληκάρια του, πάνω από δέκα χιλιάδες. Πιο πίσω και στα πλάγια ιππότες υπέρ τις 100 χιλιάδες, στα νότια άλλες εκατό και πλέον, και μέχρι το ύψος του παλατιού άλλες πενήντα χιλιάδες, και στα πλοία αναρίθμητοι.

Οι δε εντός διαμοιράσθηκαν κι αυτοί, ο μεν βασιλιάς με τον Ιουστινιάνη έξω στην τάφρο, με Λατίνους και Ρωμαίους το πολύ 3.000· ο μέγας δούκας στην Βασιλική Πύλη με πεντακοσίους, στα προς την θάλασσα τείχη τσαγγρατόροι και τοξότες λίγο περισσότεροι από πεντακόσιοι· στο υπόλοιπο μήκος των τειχών, σε κάθε προμαχώνα … ένας, ή τοξότης ή πετροβολιστής. Κι όλη τη νύχτα δεν κοιμήθηκε κανένας τους.

Οι Τούρκοι αγωνίζονταν να πλησιάσουν τα τείχη με αναρίθμητες κλίμακες. Αλλά δεν τα κατάφερναν, γιατί δέχονταν από ψηλά πέτρες. Ο τύραννος πίσω τους με σιδερένιο ραβδί στο χέρι, πότε τους κολάκευε και πότε τους απειλούσε.

οἱ δὲ τῆς πόλεως ἀντεμάχοντο ἀνδρείως, ὅσον ἡ δύναμις. Στα αυτιά όλων ηχούσαν ακόμη τα ψυχωμένα λόγια του βασιλιά: «πολεμήστε για την πίστη, για την πατρίδα, για το ταπεινωμένο σκήπτρο, για τους οικογενείς σας.» Ἦσαν δὲ ἀντιπολεμοῦντες Τοῦρκοι εἴκοσι πρὸς ἕνα Ῥωμαῖον.

Ενώ όμως οι Ρωμαίοι είχαν δώσει όλες τους τις δυνάμεις, προκειμένου να μην αφήσουν τους Τούρκους να εισέλθουν διά των καταπεσόντων τειχών, παραχώρη-σε ο Θεός και μπήκαν κάποιοι από άλλη δίοδο, χωρίς να γίνουν αντιληπτοί. Βρήκαν, δηλαδή, την Κερκόπορτα ανοιχτή κι ανέβηκαν πάνω στα τείχη, βγάζοντας φωτιές, σκοτώνοντας όποιους συνάντησαν στο διάβα τους, και

άρχισαν να βάλλουν κατά των Ρωμαίων ακροβολιστών.

Και ήταν το θέαμα φρικτόν. Οι Ρωμαίοι και Λατίνοι, που αντιστέκονταν στους απέξω, άλλοι σκοτώθηκαν από αυτούς που τους χτυπούσαν από πίσω, άλλοι κλεί-νον-τας τα μάτια έπεφταν μόνοι τους από τα τείχη και έβρισκαν φριχτό τέλος. Οι δε Τούρκοι έστηναν πια τις κλίμακες ανεμπόδιστα και ανέβαιναν σαν αετοί πετώμενοι.

Όσοι Ρωμαίοι ήταν κοντά στον βασιλιά στην αρχή δεν αντιλήφθηκαν τι είχε γίνει, καθώς ήταν μακριά από το σημείο που είχε γίνει η είσοδος των Τούρκων, και άλλωσ-τε, ήταν αφοσιωμένοι στην αντίσταση κατά των απέξω. Ξαφνικά νιώθουν να τους χτυπούν πισώπλατα βέλη από πάνω από τα τείχη. Γυρίζουν και βλέπουν Τούρκους, και τράπησαν σε φυγή προς το εσωτερικό. Και μη μπορώντας να περάσουν όλοι μαζί από την πύλη, πάνω στον πανικό ποδοπάτησαν ο ένας τον άλλο.

Τότε όλη ἡ εχθρική παράταξη με μια φωνή όρμησαν μέσα, καταπατώντας και κατασφά-ζοντας τους δυστυχείς.

Ο βασιλιάς απελπισμένος, βαστώντας σπαθί και ασπίδα είπε λόγο αξιολύπητο: «δεν υπάρχει κάποιος χριστιανός να μου πάρει το κεφάλι;» Γιατί είχε απομείνει ολομόναχος. Τότε ένας Τούρκος τον χτύπησε καταπρόσ-ωπο, και αυτός ανταπέδωσε το χτύπημα· άλλος όμως του κατάφερε καίριο πλήγμα από πίσω, και έπεσε κατά γης· δεν κατάλαβαν, ότι ήταν ὁ βασιλιάς, κι έτσι, τον θανά-τωσαν σαν κοινό στρατιώτη και τον παράτησαν εκεί.

Ο Μωάμεθ αναζητεί αμέσως μετά τη θριαμβευτική είσοδό του στην Πόλη και βρίσκει το κεφάλι του Κωνσταντίνου και, αφού πείστηκε με τη μαρτυρία του μεγάλου δούκα ότι όντως είναι αυτό, το κάρφωσε στον κίονα του Αυγουσταίου και το άφησε εκεί μέχρι το βράδυ. Μετά το βαλσάμωσε και το έστειλε σε όλους τους άρχοντες των τουρκικών και αραβικών φύλων επιδεικνύοντάς το ως σύμβολο της νίκης του.

Ήνυσται και τετέλεσται, όσον η ημετέρα δύναμις, το μνημόσυνον.

Μνημόσυνο για τους επώνυμους αλλά και τους ανώνυμους μαχητές, που, ενώ ήξεραν πως «στο τέλος οι Μήδοι θα διαβούνε» παρέ-μειναν να φυλάγουν Θερμο-πύλες, αισθανόμενοι το χρέος που κουβαλούσαν.

Τα σχήματα εξουσίας, τα πολιτεύματα, τα σύνορα των Κρατών θα συνεχίσουν να μεταβάλλονται από καιρό σε καιρό, ίσως μέχρι τη συντέλεια του κόσμου. Αυτό το γνώριζαν και οι υπερασπιστές της Βασιλεύουσας, αλλά επίσης γνώριζαν και ότι: ημών το πολίτευμα εν ουρανοίς υπάρχει. Αυτό είχαν και εκείνοι ως ιδανικό, γι’

αυτό και δεν υπολόγιζαν ούτε τους συσχετισμούς των δυνάμεων, ούτε τους Εφιάλτες, ούτε τις Κερκόπορτες, ούτε τις πιθανότητες που τόσο συχνά στην Ιστορία ήταν εναντίον τους. Αυτό το ιδανικό ας κρατήσουμε και εμείς ανεξίτηλο στην ψυχή μας. Το οφείλουμε σ’ εκείνους.

Ας είναι αιωνία η μνήμη τους.

Μαρία Τζιάτζη, Καθηγήτρια Βυζαντινής Φιλολογίας και Πρόεδρος του Τμήματος Ελληνικής Φιλολογίας του Δ.Π.Θ.